

Dr hab. Piotr Tyszko
prof. Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie
recenzent w postępowaniu habilitacyjnym
dot. dr. Łukasza Rypicza

Ocena osiągnięcia naukowego dr n. o zdr. Łukasza Rypicza pt.: *Monitorowanie wybranych czynników psychospołecznych jako element oceny ryzyka zawodowego personelu medycznego w kontekście ergonomii i bezpieczeństwa pracy* i opinia dotycząca aktywności naukowej dr n. o zdr. Łukasza Rypicza realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej w szczególności zagranicznej.

Ocena i opinia zostały dokonane w oparciu o dokumentację przesłaną przez Przewodniczącą Rady Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu – prof. dr hab. Izabellę Uchmanowicz. Dokumentacja ta obejmuje:

- dane wnioskodawcy,
- wniosek przewodni,
- autoreferat,
- wykaz osiągnięć naukowych,
- analizę bibliometryczną sporządzoną przez Bibliotekę Główną UM we Wrocławiu,
- pliki czterech publikacji składających się na osiągnięcie
- kopię dyplomu doktora nauk o zdrowiu.

Ocena osiągnięcia

Jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą do ubiegania się o tytuł doktora habilitowanego przedstawiono cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej ust. 2 pkt 2 lit. B. Były to dwa czasopisma:

- International Journal of Environmental Research and Public Health – pozycja 8889 wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji

międzynarodowych opublikowanego w komunikacie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 17 lipca 2023;

- *Frontiers in Public Health* – pozycja 6863 wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych opublikowanego w komunikacie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 17 lipca 2023.

We wzmiankowanym wykazie – wśród dyscyplin naukowych przypisanych do obu czasopism występuje dyscyplina „nauki o zdrowiu”.

Oceniane osiągnięcie zostało opatrzone tytułem: „Monitorowanie wybranych czynników psychospołecznych jako element oceny ryzyka zawodowego personelu medycznego w kontekście ergonomii i bezpieczeństwa pracy”. W skład osiągnięcia wchodzi cztery publikacje:

- A. Łukasz Rypicz, Anna Rozensztrauch, Olga Fedorowicz, Aleksander Włodarczyk, Katarzyna Zatońska, Raúl Juárez-Vela, Izabela Witczak. Polish adaptation of the Alarm Fatigue Assessment Questionnaire as an element of improving patient safety. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023. Vol. 20, no. 3, p. art. DOI 10.3390/ijerph20031734. [11 s.];
- B. Łukasz Rypicz, Izabela Witczak, Paweł Gawłowski, Hugh Pierre Salehi, Anna Kołcz. Assessment of selected psychosocial risk factors: stress, job burnout, and bullying in the case of medical staff as part of workplace ergonomics during the COVID-19 pandemic - a prospective pilot study. *Frontiers in Public Health*. 2023. Vol. 11, p. art. DOI 10.3389/fpubh.2023.1169604. [10 s.];
- C. Łukasz Rypicz, Paweł Gawłowski, Izabela Witczak, Alicja Humeńczuk-Skrzypek, Hugh Salehi, Anna Kołcz. Psychosocial ergonomics of the workplace of medical staff during the COVID-19 pandemic in three risk's dimensions: working hours, violence and the use of psychoactive drugs - a prospective pilot study. *Frontiers in Public Health*. 2023. Vol. 11, p. art. DOI 10.3389/fpubh.2023.1199695. [10 s.];
- D. Oľga Jarabicová, Mária Šupínová, Júlia Jankovičová, Izabela Witczak, Miroslava Zemanová, Patrik Christian Cmorej, Łukasz Rypicz. Perception of work-related stress and quality of life among nurses during COVID-19 pandemic - an international, multicenter prospective study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023. Vol. 20, no. 4, p. art. DOI 10.3390/ijerph20043393. [10 s.].

W trzech publikacjach dr Łukasz Rypicz jest pierwszym autorem, w jednej – ma pozycję *last author*, we wszystkich artykułach – pełnił funkcję Autora korespondencyjnego.

Wkład merytoryczny Autora został określony dla wszystkich publikacji bardzo podobnie i obejmuje on: zaplanowanie projektu badawczego i koordynacja poszczególnych działań badania, opracowanie metodologii, zbieranie danych, interpretacja otrzymanych wyników oraz napisanie manuskryptu, submisja manuskryptu, dyskusja z recenzentami, korekta manuskryptu. Zadeklarowany wkład obejmuje w praktyce wszystkie – poza statystyczną analizą danych - działania składające się na powstanie publikacji.

Opis osiągnięcia naukowego Wnioskodawca rozpoczyna od przedstawienia podstawowej terminologii związanej z ergonomią oraz znaczeniem psychospołecznych czynników ryzyka w miejscu pracy personelu medycznego. Przedstawienie to ma dość ogólny, podręcznikowy charakter adresowany raczej do czytelników, dla których kwestie ergonomii oraz znaczenia czynników psychospołecznych w miejscu pracy są mało znane. W następnej kolejności przedstawione jest omówienie poszczególnych prac wchodzących w skład ocenianego osiągnięcia, wg schematu obejmującego:

- cele badawcze,
- wykorzystane metody badawcze,
- wyniki i wnioski,
- implikacje praktyczne.

W przedstawionym autoreferacie brak jest syntetycznego przedstawienia osiągnięcia, a w szczególności zdefiniowania celu głównego podjętych badań (cele określone w poszczególnych pracach są celami cząstkowymi), a także pogłębionego podsumowania wniosków i implikacji praktycznych. Podsumowanie osiągnięcia przedstawione w punkcie 5 Autoreferatu, przekraczające nieznacznie jedną stronę tekstu ma charakter dość ogólny, czego przykładem jest pierwsze zdanie „Utrata zdrowia, urazy i choroby związane z miejscem pracy są przyczyną wielkiego ludzkiego cierpienia i pociągają za sobą wysokie koszty, które obciążają zarówno osoby poszkodowane, jak i całe społeczeństwo.”

Od kandydata do uzyskania stopnia doktora habilitowanego należy oczekiwać przedstawienia w autoreferacie syntetycznego sformułowania celów osiągnięcia i pogłębionej interpretacji wyników, ze wskazaniem potencjalnych mechanizmów ich implementacji w praktyce. W szczególności w omówieniu można by oczekiwać wskazania jakie może być rola instytucji dobrze zdefiniowanego w Polsce systemu ochrony pracy we wdrażaniu rozwiązań proponowanych w wyniku przeprowadzonych badań. **Syntetyczna prezentacja celów i efektów osiągnięcia powinna przedmiotem kolokwium habilitacyjnego.**

Istotnym pytaniem, na które należy odpowiedzieć w ocenie osiągnięcia jest kwestia, czy przedstawione osiągnięcie mieści się w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o zdrowiu? Odpowiedź w tym przypadku jest jednoznacznie pozytywna. Osiągnięcie dotyczy bowiem oceny ryzyka zawodowego personelu medycznego. Taki przedmiot osiągnięcia mieści się we wstępnie zdefiniowanym, bardzo szerokim zakresie nauk o zdrowiu. Jednym z celów badań w naukach o zdrowiu jest bowiem „promocja, zachowanie i przywracanie zdrowia w ramach właściwych dla wskazanych wyżej profesji medycznych”¹.

Drugie istotne pytanie dotyczy tego, czy przedstawione osiągnięcie stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki o zdrowiu. W tym przypadku wobec wskazanych wcześniej braków prezentacji osiągnięcia należy przytoczyć cele szczegółowe poszczególnych prac oraz wnioski i implikacje praktyczne.

Cele poszczególnych prac obejmowały:

- dokonanie adaptacji do polskich realiów panujących w podmiotach leczniczych narzędzia do monitorowania zmęczenia alarmami u personelu medycznego jakim jest kwestionariusz *Alarm Fatigue Assessment Questionnaire* (praca A);
- ocenę ryzyka zawodowego u osób z grupy zawodów medycznych w trzech wymiarach: stresu, wypalenia zawodowego oraz mobbingu przy zastosowaniu kwestionariusza screeningowego, rekomendowanego przez Komisję Europejską (praca B);
- ocenę ryzyka zawodowego u osób z grupy zawodów medycznych w trzech wymiarach: godzin pracy, przemocy oraz nadużywania środków psychoaktywnych przy zastosowaniu kwestionariusza screeningowego, rekomendowanego przez Komisję Europejską (praca C);
- porównanie obciążenia psychicznego związanego z pracą i jakości życia wśród pielęgniarek w zależności od miejsca pracy podczas pandemii COVID-19 w trzech sąsiadujących ze sobą krajach: Czechach, Polsce i Słowacji (praca D).

¹ Niebrój L.: Wprowadzenie: ku definicji nauk o zdrowiu. W: Health Sciences: From Philosophical Backgrounds to Practical Issues. Lesław Niebrój (red.). Raleigh: Lulu, 2014, s. 5-6.

Wnioski i implikacje praktyczne będące efektem osiągnięcia obejmują:

- dokonanie adaptacji kwestionariusza *Alarm Fatigue Assessment Questionnaire* i potwierdzenie empiryczne rzetelności zaadaptowanego narzędzia w warunkach polskich co umożliwi wykorzystanie tego narzędzia do monitorowania poziomu zmęczenia u personelu medycznego pracującego w oddziałach wyposażonych w urządzenia medyczne emitujące alarmy (praca A);
- wykazanie wysokiego (ponad połowa badanych) poziomu ryzyka zawodowego u osób z grupy zawodów medycznych w trzech wymiarach: stresu, wypalenia zawodowego oraz mobbingu, co uzasadnia wprowadzenie przesiewowej oceny ryzyka zawodowego we wskazanych obszarach u personelu medycznego (praca B);
- wykazanie u około połowy badanych wysokiego ryzyka w zakresie godzin pracy, zagrożenia przemocą i nadużywania substancji psychoaktywnych, co wskazuje na potrzebę identyfikacji tych zjawisk przez pracodawców i wprowadzania adekwatnych programów profilaktycznych (praca C);
- dokonanie oceny poziomu obciążenia psychicznego, a w szczególności przeciążenia pracą i poziomu monotonii pracy oraz oceny jakości życia pielęgniarek z trzech podobnych kulturowo i pod względem poziomu rozwoju krajów: Polski, Czech i Słowacji, co po raz kolejny wskazuje na potrzebę poszukiwania źródeł stresu i wdrażania programów profilaktycznych z zakresu zdrowia psychicznego (praca D).

Wyjaśnienia w trakcie kolokwium habilitacyjnego **wymaga rozumienie przez Wnioskodawcę terminu „korelacja”**. W punkcie 4.3 Autoreferatu napisano, że „Badanie wykazało istotne statystycznie korelacje ($p < 0,05$) w zakresie oceny stresu związanego z pracą za pomocą kwestionariusza Meistera ...”. Zdanie to odnosi się do wyników analizy przedstawionej w tabeli 3 (Group assessment of Meister questionnaire in nurses by country) w artykule D. Dwie zmienne prezentowane w tej tabeli mają charakter ilościowy, podczas gdy badanie korelacji dotyczy zmiennych ilościowych względnie porządkowych.

Oceniając wartość naukową przedstawionego osiągnięcia należy stwierdzić, że:

- podjęcie przedstawionej problematyki badawczej jest uzasadnione, ponieważ wiedza o występowaniu czynników psychospołecznych jako elementu oceny ryzyka

zawodowego personelu medycznego jest niekompletna i niewystarczająca do prowadzenia adekwatnej profilaktyki zjawisk niepożądanych;

- przedstawione wyniki mają w dużej mierze charakter oryginalny – dotyczą one zarówno adaptacji *Alarm Fatigue Assessment Questionnaire* do warunków polskich jak też ustaleń dotyczących poziomu ryzyka zawodowego w wymiarze godzin pracy, zagrożenia przemocą i nadużywania substancji psychoaktywnych, obciążenia psychicznego i jakości życia; w tym ostatnim przypadku dodatkową wartością jest porównanie sytuacji w Polsce i dwu krajach sąsiednich;
- uzyskane rezultaty mają znaczenie dla nauki przez uzupełnienie, aktualizację i pogłębienie dotychczasowej wiedzy na temat czynników psychospołecznych jako elementu oceny ryzyka zawodowego personelu medycznego; adaptacja *Alarm Fatigue Assessment Questionnaire* do warunków polskich umożliwi wykorzystanie tego narzędzia nie tylko do celów praktycznych, co sugeruje Wnioskodawca, ale także do prowadzenia badań naukowych w obszarze nauk o zdrowiu;
- uzyskane wyniki mają znaczenie praktyczne; wskazują one przydatność i potrzebę stosowania różnych narzędzi do oceny ryzyka zawodowego pracowników medycznych;
- wartość bibliometryczna ocenianego osiągnięcia wynosi 10,4 punktów IF / 480 punktów MEiN, co ułatwia rozpowszechnienie wyników w obiegu naukowym i społecznym.

Warto podkreślić, że wszystkie badania przedstawione w osiągnięciu naukowym są zrealizowane z zachowaniem zasad metodyki badań właściwej dla tego obszaru nauk o zdrowiu. Wartość wyników podnosi fakt, że do badań wykorzystano znane, sprawdzone narzędzia, w tym zalecane przez organizacje krajowe i międzynarodowe zajmujące się szeroko rozumianymi kwestiami ergonomii i bezpieczeństwa pracy. Poprawność zastosowanej metodyki była także potwierdzona w procesie kwalifikacji artykułów do druku w czasopiśmie znajdujących się w wykazie Ministra Edukacji i Nauki.

Podsumowując należy stwierdzić, że przedstawione osiągnięcie dr Łukasza Rypicza pt.: *Monitorowanie wybranych czynników psychospołecznych jako element oceny ryzyka zawodowego personelu medycznego w kontekście ergonomii i bezpieczeństwa pracy*

odpowiada wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Opinia dotycząca aktywności naukowej dr n. o zdr. Łukasza Rypicza realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej w szczególności zagranicznej.

Dr n. o zdr. Łukasz Rypicz posiada dobre przygotowanie do pracy naukowej. O takiej ocenie przygotowania świadczą dwa czynniki:

- jeden to zróżnicowane wykształcenie, co daje podstawę do szerokiego, interdyscyplinarnego postrzegania i rozwiązywania problemów w pracy naukowej; wykształcenie to obejmuje aspekt przyrodniczy (biologia), nauk o zdrowiu (zdrowie publiczne) jak też ekonomiczny (studia podyplomowe: zarządzanie w podmiotach leczniczych) i metodologiczny (projektowanie realizacja i zarządzanie w zakresie niekomercyjnych badań klinicznych);
- drugi – to połączenia doświadczenia zawodowego w pracy dydaktycznej i badawczej na uczelni medycznej oraz doświadczenia z pracy na odpowiedzialnych stanowiskach w instytucjach systemu ochrony zdrowia.

Aktywność naukowa dr Łukasza Rypicza przejawia się prowadzeniem badań w kilku nurtach tematycznych.

Pierwszy z nich obejmuje zagadnienia monitorowania czynników psychospołecznych jako elementu oceny ryzyka zawodowego personelu medycznego, co jest przedmiotem osiągnięcia zgłoszonego w postępowaniu habilitacyjnym i zostało ocenione recenzji.

Drugi nurt badań dotyczy bezpieczeństwa pacjenta oraz personelu medycznego w procesie farmakoterapii. Zagadnienia te są przedmiotem czterech publikacji o wartości bibliograficznej IF=7,037/punkty MEiN=370.

Kolejny temat zainteresowań badawczych Wnioskodawcy to racjonowanie opieki pielęgniarskiej a bezpieczeństwo pacjenta. Efekt prac nad tym tematem stanowią trzy publikacje w czasopiśmie zagranicznych o wartości sumarycznej IF=10,11/MEiN=270 pkt.

Wyniki uzyskane w ramach wymienionych powyżej nurtów badań mają bardzo duży, przede wszystkim wdrożeniowy potencjał. Mieszczą się one w kategoriach klasycznych, prakseologicznych badań pracy, których istotą jest rozkładanie procesów pracy na „czynniki

pierwsze” i poszukiwanie na tym poziomie źródeł ograniczeń sprawności poszukiwania i możliwości usprawniania działań zorganizowanych.

Na dorobek po uzyskaniu stopnia doktora składa się:

- autorstwo/współautorstwo 12 rozdziałów w monografiach,
- dwukrotne członkostwo w redakcjach naukowych monografii,
- współautorstwo (w tym w 4 przypadkach jako pierwszy autor) 12 oryginalnych, pełnotekstowych prac naukowych w czasopismach posiadających "impact factor",
- współautorstwo 6 oryginalnych, pełnotekstowych prac naukowych w czasopismach nie posiadających "impact factor",
- współautorstwo (jako *last author*) 3 prac poglądowych w czasopismach nie posiadających "impact factor".

Istotnym wymiarem aktywności naukowej Wnioskodawcy jest współpraca z innymi, w tym zagranicznymi ośrodkami naukowymi, wśród których są:

- Faculty of Science and Applied Technologies, Università Telematica Guglielmo Marconi, 38 Rome, Italy;
- Comprehensive Health Research Centre (CHRC), Nova University of Lisbon, Lisbon, Portugal;
- Faculty of Health, Slovak Medical University, Bratislava, Slovakia;
- Faculty of Health Studies, Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem, Czech Republic;
- Research Group GRUPAC, Faculty of Health Sciences, University of La Rioja, 26004 Logroño, Spain;
- Department of Engineering, The Ohio State University, Ohio, USA;
- Department of Engineering Management, Systems, and Technology, The University of Dayton, Dayton, USA;
- Śląski Uniwersytet Medyczny.

Współpraca z ww. ośrodkami jest udokumentowana wielośrodkowymi publikacjami.

Ponadto Wnioskodawca uczestniczył w stażach/wizytach studyjnych w ośrodkach akademickich w Hiszpanii, Grecji, Francji, Włoszech i USA.

Dr Łukasz Rypicz uzyskał w roku 2023 prestiżową Nagrodę im. Ludwika Rajchmana II stopnia przyznaną przez Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Instytut

Badawczy - za cykl 5 prac dotyczących opisu sezonowego krążenia wirusów grypy w Polsce w poszczególnych grupach wieku w ramach Global Influenza Surveillance and Response System (GISRS) (2023).

Przytoczone powyżej dane stanowią potwierdzenie spełniania przez Wnioskodawcę wymogu określonego w art. 219 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Lublin 08.01.2024 r.